

3. Львова Є.О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 294 с.

4. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний конституціоналізм: доктринальні та праксеологічні підходи до формування феноменології. Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development» (December 16-18, 2022). No 136. Geneva, Switzerland. P. 228–236.

5. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. Право України. 2024. № 6. С. 38–60. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001503974>

6. Орзих М.П., Крусян А.Р. Сучасний конституціоналізм: теорія та перспективи розвитку. URL: http://www/kspmr.com/MAG/?id_article_4d a 0dac591.

7. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Муніципальні права людини як нова константа національного муніципального та конституційного права. Право України. 2020. № 10. С. 63–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_10_7

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-4>

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ: СТАТИСТИКА ТА МЕЖИ ЗАСТОСУВАННЯ ДО ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Білиба Ангеліна Віталіївна

аспірантка кафедри кримінального права,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

У травні 2024 року Законом України № 3687-IX від 08.05.2024 Кримінальний кодекс України (далі – КК України) доповнено статтею 81-1, яка запровадила механізм умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк для укладення контракту про проходження військової служби. Норма діє виключно під час мобілізації та/або воєнного стану й спрямована на посилення Збройних Сил України за рахунок засуджених [1; 2].

Статистика застосування норми демонструє її активне використання. За даними Департаменту з питань виконання кримінальних покарань

Мін'юсту України, протягом 2025 року до адміністрації установ звернулося 5557 осіб із заявами про застосування ст. 81-1 КК. За весь період дії норми (травень 2024 – початок 2026 року) судами задоволено 11 873 клопотання, відхилено 295, умовно-дostroково звільнено 11 844 особи. Звільнені передавалися підрозділам Національної гвардії для направлення до ТЦК та СП [2].

Норма застосовується виключно до цивільних засуджених, які на момент подання клопотання відбувають покарання в установах ДКВС (виправні колонії, виправні центри тощо). Після звільнення та укладення контракту вони набувають статусу військовослужбовців. Застосування ст. 81-1 КК України до діючих військовослужбовців (засуджених за військові злочини) не передбачено – для них існують окремі механізми (ст. 81 КК України, дисциплінарний батальйон, звільнення від відповідальності за добровільне повернення на службу) [1; 2].

Судова практика застосування статті 81-1 КК України за період 2024–2026 років демонструє переважне задоволення клопотань і чітку орієнтацію судів на посилення обороноздатності держави в умовах воєнного стану та мобілізації. Наприклад, ухвалою Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 23.05.2024 у справі № 357/7369/24 задоволено клопотання начальника ДУ «Білоцерківська ВК (№35)»: засуджений умовно-дostroково звільнений від невідбутої частини покарання (3 роки 6 місяців 28 днів) за ч. 4 ст. 185 та ч. 4 ст. 70 КК України, встановлено адміністративний нагляд на 1 рік, підтверджено відповідність вимогам ст. 21-5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», добровільне бажання служити, придатність за висновком ВЛК, проходження професійно-психологічного відбору, згоду військової частини та відсутність винятків за ч. 1 ст. 81-1 КК України; засуджений зобов'язаний прибути до ТЦК протягом 24 годин після набрання ухвалою законної сили [3]. Аналогічно ухвалою Ленінського районного суду м. Полтави від 28.05.2024 задоволено подання установи ДКВС щодо цивільного засудженого, який відбував покарання у виді обмеження волі, з посиленням на ч. 1 ст. 81-1 КК України та підтвердженням добровільного бажання й відсутності заборон [4]. У Вінницькій області ухвалою Вінницького міського суду від 08.07.2024 у справі № 127/21091/23 задоволено клопотання про умовно-дostroково звільнення від покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 5 місяців з подальшим направленням для укладення контракту [5], а ухвалою Вінницького районного суду від 27.02.2026 у справі № 128/590/26 суд задовольнив застосування ст. 81-1 КК до цивільного засудженого [6]. У Харківській області ухвалою Ордонікідзевського районного суду м. Харкова від 10.03.2025 задоволено клопотання

цивільного засудженого з підтвердженням відповідності вимогам статті та придатності до військової служби [7]. Типовими складами злочинів, за якими застосовується норма, є, зокрема, ч. 4, 5 ст. 185 КК України, ст. 190 КК України, ст. 309 КК України, ст. 263 КК України тощо – переважно не тяжкі та не особливо тяжкі злочини, що не підпадають під винятки. Рішення судів задовольняються в переважній більшості випадків, а практика застосування статті 81-1 КК України до діючих військовослужбовців (засуджених за військові злочини) повністю відсутня.

Наукові джерела підтверджують спеціальний характер норми та те, що вона спрямована на мобілізацію цивільних засуджених для поповнення Збройних Сил України в умовах воєнного стану та мобілізації, а не на звільнення осіб, які вже є військовослужбовцями. Як зазначає, Тютюгін В.І., норма не поширюється на засуджених до службових обмежень для військовослужбовців (ст. 58 КК України) чи тримання в дисциплінарному батальйоні (ст. 62 КК України), оскільки ці особи вже є військовослужбовцями. Автор критикує потенційне застосування до осіб з минулим військових злочинів (наприклад, дезертирство за ч. 2–4 ст. 408 КК України чи мародерство за ст. 432 КК України), оскільки їхня попередня поведінка свідчить про низьку ймовірність сумлінного виконання військового обов'язку, що створює ризики для дисципліни в армії [8, с. 5–7]. Ясеницький Ю.І. підкреслює проблеми застосування норми, зокрема латентність ухилень, лише поодинокі випадки за ст. 336-2 КК України за період червень 2024 – лютий 2025 рр., та ризики повторних правопорушень звільненими особами вже як військовослужбовцями. Автор акцентує, що норма регулює звільнення цивільних засуджених для набуття статусу військовослужбовців, а не звільнення діючих військових [9]. Горох О. П. у контексті аналізу ст. 81 КК України порівнює її зі ст. 81-1, зазначаючи, що остання є спеціальною нормою для воєнного стану, не вимагає доведення виправлення (на відміну від ст. 81 КК України), але виключає військові покарання через статус суб'єктів [10].

Таким чином, науковці Тютюгін В.І., Ясеницький Ю.І. та Горох О.П. одностайні, норма не поширюється на військовослужбовців через їх особливий статус і ризики звільнення осіб з історією військових злочинів, таких як дезертирство, мародерство тощо.

З урахуванням вищезазначеного, можна зробити висновок, що стаття 81-1 КК України – це спеціальний механізм воєнного часу, який дозволяє умовно-достроково звільнити лише цивільних засуджених для служби у Збройних Силах України. За 2024–2026 роки норма спрацювала ефективно: звільнено майже 12 тисяч осіб, суди задовольняють понад 97% клопотань. Проте, з огляду на думки

науковців та судову практику, на військовослужбовців вказана стаття не поширюється – для них діють окремі правила. Мета умовно-дострокового звільнення для проходження військової служби чітка – поповнити армію за рахунок цивільних, а не повертати до лав тих, хто вже порушив військову дисципліну.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 08.03.2026).

2. Скрипка Г. Умовно-дострокове звільнення для служби в армії: що показує статистика застосування статті 81-1 КК України. ГО «Асоціація українських ув'язнених». 2026. DOI: <https://ngoauu.org/umovno-dostrokovye-zvillnennya-dlya-sluzhbi-v-armii%D1%97-shho-pokazuye-statistika-zastosuvannya-statti-81-1-kk-ukra%D1%97ni> (дата звернення: 08.03.2026).

3. Ухвала Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 23.05.2024 у справі № 357/7369/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. DOI: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/119251095> (дата звернення: 08.03.2026).

4. Ухвала Ленінського районного суду м. Полтави від 28.05.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень. DOI: <https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court-document/119333606> (дата звернення: 08.03.2026).

5. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 08.07.2024 у справі № 127/21091/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. DOI: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/120223982> (дата звернення: 08.03.2026).

6. Ухвала Вінницького районного суду Вінницької області від 27.02.2026 у справі № 128/590/26. Єдиний державний реєстр судових рішень. DOI: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/134425490> (дата звернення: 08.03.2026).

7. Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 10.03.2025. Єдиний державний реєстр судових рішень. DOI: <https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court-document/125706582> (дата звернення: 08.03.2026).

8. Тютюгін В. І. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (коментар закону та критичний аналіз його приписів). Вісник асоціації кримінального права України. 2024. DOI: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/306237> (дата звернення: 08.03.2026). [с. 5–7].

9. Ясеницький Ю. І. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби: проблеми застосування. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2025. DOI: http://lsej.org.ua/3_2025/135.pdf (дата звернення: 08.03.2026). [с. 4].

10. Горох О. П. Щодо відновлення конституційності положень частини 1 статті 81 КК України, що унеможливають її застосування до осіб, яких засуджено до відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Києво-Могилянська академія. 2024. DOI: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/61c2afc2-1615-421b-a955-9702398948b9/content> (дата звернення: 08.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-5>

РОЛЬ ПРАВ ЛЮДИНИ В ФОРМУВАННІ КОНЦЕПТУ-ФЕНОМЕНОЛОГІЇ «ГЛОБАЛІСТСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»

Бобровник Денис Олександрович

кандидат економічних наук, докторант,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Роль прав людини у формуванні глобалістського потенціалу територіальної громади є не тільки визначальною, а й стратегічно-контекстуальною, оскільки саме через індивідуальні, групові та колективні права територіальна локальна людська спільнота (територіальна громада /далі – ТГ/), що уособлює місцеву міську спільноту, трансформується з об'єкта державного управління в автономного суб'єкта глобального правового простору (явище «глокалізації» в межах дихотомії «глобальне/локальне» [1]).

У поведінково-діяльнісному та статусно-функціональному розумінні феноменологія цього процесу базується на трьох фундаментальних аспектах та одному феноменологічному контексті, а саме:

1. *Права людини як універсальна мова глобальної взаємодії* – отже, глобалістський потенціал ТГ реалізується через її здатність виходити на міжнародну арену. Така здатність формується через низку дій статусно-функціональної властивості, а саме: а) *уніфікація стандартів*, що розуміється таким чином: права людини виступають «спільним знаменником», що дозволяє ТГ (наприклад, Одеси чи Львова) напряму співпрацювати з ТГ держав-членів ЄС чи США, оминаючи національний